

KATONA ALEXANDRA

Mészöly Ágnes: A kupolák titka

Cerkabella, 2020

KATONA ALEXANDRA (1997) Szeged

A *kupolák titkát* olvasóként azzal a várakozással vesszük a kezünkbe, hogy egy krimi- és fantasy-elemeket ötvöző ifjúsági regény hibrid műfajisága számtalan izgalmas megoldást tartogathat, és tekintve, hogy Mészöly Ágnes a *Rókabérc, haláltúrán* nyilvánvalóvá tette, hogy tud jó krimit írni, a *Darwin-játszmában* pedig megmutatta, hogy a zsáner elemeit lehet tudatosan és érzékenyen vegyíteni az ifjúsági irodalom elvárásrendszerével, ez a feltételezés talán nem is alaptalan. Ezért volt óriási csalódás szembesülni azzal, hogy *A kupolák titka* szövegminősége alapján leginkább arra lehet gondolni, a regény írója félvállról vette a feladatát. A szöveg minden hibája ebből a hanyagságból következik, amely annak nyelvi megformáltságára, szerkezetére és tartalmára is kiterjed.

A könyv elején a szerző azzal az általában bűnügyi regényekben használatos technikával él, hogy látszólag összefüggéstelen, különálló előzményjeleneteket villant fel, amelyek az olvasás során fonódnak össze és válnak jelentéssé. Ez a szerkezet alkalmas lehet arra, hogy felkeltse az olvasóban a vágyat, hogy összerakhassa a kirakós darabkáit – hiszen az egyértelmű, hogy a jelenetek között kapcsolat van, a kérdés már csak az, hogy mi. A regényben valószínűleg ezt a kirakós játékot és a cselekmény nyomon követését segítené elő a fejezetek tetején elhelyezett idővonal, amely jelöli a fejezetek számát és az aktuális napszakot (hajnal, reggel, délelőtt, délután, alkonyat, este, éjjel, majd újra hajnal), valamint egyúttal szerkezeti egységekre is bontja a szöveget: az előzményfejezetek számai mínusszal vannak jelölve, az epilógus pedig plusszal, a fő cselekményszálhoz képest. Már a túl aprólékos időrendi bontás is sejteti, hogy nehezen fogunk boldogulni a szöveg szerkezetével, főleg hogy rögtön a kedvcsináló előzményjelenetek összekapcsolását nagyban nehezíti, hogy a több évtizedes vagy évszázados ugrások a hajnaltól hajnalig jelölt szakaszon nem érzékelhetők.

A regényben négy kamasz, a kézilabdás, menő lány Dóra, a ter-

mészetteleti képességekkel rendelkező Panni, a dúsgazdag, kocka Bálint és a hacker Szasa kalandjait követhetjük végig, akik gonosz, természetfeletti erővel dacolva újra emberré akarják változtatni Dóra kupolákká (kupolákban lakó, jóságos szellemé) változott öccsét, Botit, miközben meg kell akadályozniuk, hogy a hírhedt bűnöző üzletember, Pál-Parti Gyula természetfeletti erővel bíró, gonosz csatlósának, Sipeki Zsoltnak a segítségével Budapest polgármesterévé váljon. A cselekmény nullpontja után szinte azonnal borul ránk minden: Panni természetfeletti képességei, Dóra és a barátnői konfliktusa, az elhallgattatott rab története (aki nyilván Dórának osztálytársának az apja), az elhallgattatott újságíró története (aki nyilván a gonosz mágus jó ikertestvére), egy tömeggyilkossági kísérlet megakadályozása, a négy kamasz és saját konfliktusai, szerelmi szál, gonosz lélekölő és lélekmentő lények egymással és a szereplőkkel való csatározása – csak hogy a legfontosabbakat említsem.

A könyv a „sokat markol, keveset fog” hibájába esik: a sűrű cselekményszöveg miatt sok minden marad reflektálatlan vagy alulreprezentált (például Dóra reggeli egyszemélyes párbeszéde mint a gyászfeldolgozás eszköze vagy Panni és az édesanyja története), míg emellett lényegtelennek ható dolgokról, például Panni ételszerzési módjairól (folyamatosan újra kell töltenie magát étellel) következetesen részletes leírásokat kapunk. A szerző a misztikumot túl gyorsan, szinte sietve emeli be a szöveg világába, ezzel megfosztva a szereplőket és az olvasót a normális és a paranormális fokozatos összeütköztetéséből adódó feszültségtől. A karakterek nem félnek, ijednek vagy lepődnek meg – talán Dóra az egyetlen kivétel, de őt oldalon belül ő is eljut arra a következtetésre, hogy „tökéletesen felesleges bármin csodálkozni, a világ egyáltalán nem a megszokott szabályok szerint működik”. A szereplők teljes nyugalommal nyugtázzák Panni képességeit, az időutazást, a teleportálást, a gondolatolvasást és -átvitelt, vagyis elkerüli őket az a

fajta sokk, ami a megszokott világrend teljes felborításával kellene, hogy járjon – ezt pedig olyan kamasz karakterek esetén, akik még az ismert világban is a saját helyüket keresik, nagy írói ziccer kihagyásának érzem. Arról nem is beszélve, hogy Dóra egy pillanatra sem háborodik fel azon, hogy az öcsce helyett a polgármester szellemét akarják viszhhozni az életbe, hanem szomorúan bölint egyet, és nyugtázza is a dolgot.

A regény szerkezete sokszor széttart és szákcútcába fut. A kizárólag azonos nevű utcák között lehetséges helyváltoztatást például nagyon ötletes elképzelésnek tartom, ebben a regényben mégis feleslegesnek érzem: a soproni és a pécsi út során nem történik semmi, ami ne történhetett volna meg Budapesten is. Hasonlóan feleslegesnek éreztem, hogy a szöveg kétharmadánál a semmiből kiderül, hogy Dórának aznap döntő kézilabdameccse lesz – a négy gimnazista két csapatra bomlik, és bár természetesen Dóra csapata megnyeri a meccset, sőt, a lány kilenc góllal járul hozzá a győzelemhez, és még hazafelé a metrón egy erőltetett szerelmi szál is beteljesedni látszik, megint azt érzem, hogy a cselekmény összességéhez vagy a karakterábrázoláshoz ez a kitérő nem adott semmit azon kívül, hogy nyelte az oldalakat.

Mészöly Ágnesről már megszokhattuk, hogy ifjúsági regényeiben általában típuskaraktereket használ, ebben a regényben azonban még a négy főszereplő megmunkálása sem következetes. A karakterek mindössze egy sztereotipikus címkéből és egy traumából állnak, és ennél nem lesznek többek, sőt, a köztük lévő viszonyrendszer sincs következetesen kidolgozva. Míg Panni például magában „szemét, nagypofájú, érzéketlen” Hárs Dóráról beszél, hűsz olyan oldallal később, amiben semmi sorsfordító nem történik, már a „[h]eves, bátor és őszinte, ahogy Panni mondta” mondatot olvassuk a lányról. Ugyanilyen következetlen Dóra és Szasa padtársi, majd szerelmi viszonya is. A kamaszok megszólalásai is sokszor hatnak kínosnak, a „nagyfaterod”, „őseim”, „ez azért erősen király” „világjobbító csodaszar”, „iszonyú jó arc” és az ezekhez hasonló kifejezések erőltetett, következetlen használata minden karakter nyelvhasználatában megjelenik. Egyik fiatalnak sincs saját nyelve, hiszen nincs személyiségük sem, amit a szerző egy következetesen megalkotott nyelvhasználatával reprezentálhatna.

A szöveg olvasása közben olyan érzésem volt, mintha a szerző nem tudná eldönteni, milyen regényt szeretne írni. A fantasynak a regényben megjelenő mesei, végletesen jó és rossz sematikus, kétpólusú értékrendje és a bűnügyi irodalom hard-boiled vonalának sokszor brutális, sötét, mo-

rális és szociális problémákat feszegető jellege nem fér meg egymás mellett. Úgy működnek, mint ha két mágnes azonos pólusait közelítenék egymáshoz: akármilyen szorosan próbáljuk összeilleszteni őket, természetüknél fogva nem passzolnak össze. Ezt a fajta erőlködést érzem a szövegben: nem akar elbillenni egyik irányba sem, ebből pedig olyan, sokszor már szinte parodisztikusnak ható megszólalások születnek, mint Pál-Parti kínzásra és gyilkolásra szakosodott verőemberének azon mondata, hogy „[a]nnyit nem fizetnek, hogy lelkesedjek, igazából meg nem vagyok agresszív”.

A szöveget egészében jellemző hanyagság megjelenik a központozásban is: a belső monológok és a pszichonarráció jelölése következetlen, illetve olyan, rosszul formált, sokszor értelemzavaró mondatoktól hemzseg a szöveg, mint hogy „[...]” aztán felállt az anyja mellől, és kiállt Panni mellé, az ablakba hallgatni”, vagy a kupolák-kupolákok – a szöveg által is reflektáltan rossz – szójátékának folyamatos, sokszor szintén értelemzavaró környessége: „Ezt már jó néhány éve megfigyelte, nem sokkal azután, hogy először érzékeltte a Gellért lakosztályában a kupolák gondolatait.” Hasonlóan figyelmetlenségből adódó hiba, hogy egy olyan jelenetben, amelyben Dóra és Bálint van csak jelen, egy párbeszédben hirtelen feltűnik egy „legyintett Panni” félmondat, miközben Panni ott sincs, így nyilván Dóra nevét tévesztette el a szerző.

Számomra azonban a legbosszantóbb dolog, ami előtt teljesen értetlenül álltam, az Dóra és Szasa szerelmének, valamint az acetonnak a története: „Érezte [Szasa] a lány kezén a vaxot, amivel a kézisek bekenik a labdát, hogy kevésbé csússzon. És azt is, hogy Dórának esze ágában sincs elkapni a kezét és elnézést kérni. – Csak acetonnal jön le – mondta a lány.” Itt máris két tárgyi tévedésbe botlunk: egyrészt a kézilabdában használatos vax egy meccset sem bír ki, nem véletlen, hogy a játékosok folyamatosan pótolják azt. A másik tárgyi tévedés pedig éppen az, hogy igen abszurd lenne, ha a játékosoknak ennek ellenére acetonba kellene mártaniuk a kezüket ahhoz, hogy lejjön róla a ragacs – acetonba, ami valószínűleg hosszú távon szétmarna a bőrüket. Mégis hol csúszott el a dolog? A válasz a következő: a vax a bőrről szappannal is lejjön (ha koszolódik, akár dörzsöléssel is eltávolítható), a tárgyakról azonban csak acetonnal lehet leszedni. Tehát a szerző láthatóan átgondolatlanul és félinformációból dolgozott, de ami a legszokkolóbb volt számomra, hogy mindezt következetesen tovább is vitte. A következő idézet már egy metrórúttal későbből származik: „Szasa keze csupa vax lett. Mindenhez, amit megérintett, egy kicsit hozzáragadt:

a kaputelefonhoz, a kilincshez, a lépcsóházban a villanykapcsolóhoz és a korláthoz. A lakásuk bejáratához viszont nem ragadt hozzá. Mert a konyhaajtójuk nyitva volt.” Majd újabb tíz oldallal és egy fél nappal később: „[...] most inkább a sötétben tapogatózást (sic!) választotta. Illetve azt, hogy megfogja Dóra kezét. Ami egy kicsit még mindig ragadt, hiszen egyáltalán nem volt idejük acetont keresni.”

Ezen a ponton szeretnék visszautalni arra a kijelentésemre, hogy mindez nem csupán a szerző hanyagsága: a Cerkabella Kiadó, Lovász Andrea szerkesztő és valahol a rosszul strukturált könyvkiadási és kulturális szféra mulasztása is egyben. Tudható, hogy a gyerek- és ifjúsági irodalom a kezdetektől fogva piaci alapon működik, és tudjuk azt is, hogy erre szüksége van a könyvpiacnak. Az is tudható, hogy írásból élni Magyarországon csak úgy lehet, ha az ember előbb-utóbb tömegtermelésre áll át, vagy sehogy. Mindennek tudatában azonban mégis fontosnak érzem feltenni azt a kérdést, hogy valójában mi a célja a gyerek- és ifjúsági irodalomnak.

Azt a tizenévest, aki a mai magyar irodalomoktatás hibáinak ellenére eljut odáig, hogy kortárs írótól származó ifjúsági szöveget vegyen a kezébe, vajon vigasztalja-e az írói életpályamodell hiánya? Ha ez a tizenéves olvasó éppen kézilabdázik, és megörül annak, hogy Dóra karakterén keresztül kapcsolódni tud a szöveghez, majd meglátja a sportoló sztereotip, buta ábrázolását, ráadásul szembesül a tárgyi tévedésekkel és nyelvi hiányosságokkal – vajon lesz-e kedve még könyvet venni a kezébe?

És akkor vissza a kérdéseimhez: „A gyerekeknek úgy kell írni, mint a felnőtteknek, csak kicsit jobban” – így Csukás István (librarius.hu/2016/04/10/csukas-istvan-a-gyerekeknek-ugy-kell-irni-mint-a-felnotteknek-csak-kicsit-jobban). A már említett nehézségek feljogosítanak-e bárkit arra, hogy ilyen minőségű szöveget engedjen ki a kezei közül? A gyerekkönyvet művészeti alkotásként vagy áruként kezeljük? Azt hiszem, valahol e kérdések körül kellene tapogatóznunk, hogy választ találjunk a szöveg minőségének miérettjeire.

